

Steffen Guido Fleischhauer
Astrid Süßmuth

50

najpopularniejszych
jadalnych roślin
dziko rosnących

Sposób korzystania
z różnych części roślin,
przepisy kulinarne,
właściwości lecznicze
i kalendarz zbiorów

50
przepisów z roślin
na wiele
dolegliwości

vital
GWARANCJA ZDROWIA

Wskazówki dotyczące zastosowań leczniczych

W przypadku tej rośliny można zastosować całe kwitnące ziele.

W przypadku tej rośliny można zastosować liście.

W przypadku tej rośliny można zastosować kwiaty lub pąki kwiatów.

W przypadku tej rośliny można zastosować korę.

W przypadku tej rośliny można zastosować owoce.

W przypadku tej rośliny można zastosować korzenie.

Wskazówki dotyczące opisu roślin

Na kolorowym pasku pod nazwą rośliny znajdziesz krótki opis danego gatunku:

- długość lub formę życia rośliny
- wysokość rośliny w metrach lub centymetrach
- główny okres kwitnienia
- kolor kwiatów

Obok fotografii na rysunkach przedstawiono cechy roślin

Znaczenie symboli:

----- Porównanie wielkości 1 mm

——— Porównanie wielkości 1 cm

Przekrój przez roślinę, gdzie obie części rysunku przylegają bezpośrednio do siebie

Przekrój przez roślinę, gdzie pominięto jedną część rysunku

Widok pokazuje przekrój przez część rośliny

Żeński kwiat lub roślina

Męski kwiat lub roślina

Obupłciowy kwiat lub roślina

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23

50

**najpopularniejszych
jadalnych roślin
dziko rosnących**

**Steffen Guido Fleischhauer
Astrid Süßmuth
Roland Spiegelberger
Claudia Gassner
Viola Nehrbaß**

50

najpopularniejszych jadalnych roślin dziko rosnących

**Sposób korzystania
z różnych części roślin,
przepisy kulinarne,
właściwości lecznicze
i kalendarz zbiorów**

50
przepisów z roślin
na wiele
dolegliwości

vital
GWARANCJA ZDROWIA

REDAKCJA: Irena Kloskowska
SKŁAD: Dorota Sikora
PROJEKT OKŁADKI: Dorota Sikora
TŁUMACZENIE: Aneta Trybulska
ILUSTRACJE: Claudia Gassner
ZDJĘCIA: Viola Nehrbass, Steffen G. Fleischhauer, Astrid Süsmuth, Claudia Gassner

Wydanie I
Białystok 2021
ISBN 978-83-8168-921-2

Tytuł oryginału: *Wildwachsende Heilpflanzen einfach bestimmen. Die 50 beliebtesten Arten*

Copyright © 2018 AT Verlag, Aarau und Munchen

© Copyright for the Polish edition by Wydawnictwo Vital, Białystok 2020
All rights reserved, including the right of reproduction in whole or in part in any form.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Bez uprzedniej pisemnej zgody wydawcy żadna część tej książki nie może być powielana w jakimkolwiek procesie mechanicznym, fotograficznym lub elektronicznym ani w formie nagrania fonograficznego. Nie może też być przechowywana w systemie wyszukiwania, przesyłana lub w inny sposób kopiowana do użytku publicznego lub prywatnego – w inny sposób niż „dozwolony użytek” obejmujący krótkie cytaty zawarte w artykułach i recenzjach.

Książka ta zawiera porady i informacje odnoszące się do opieki zdrowotnej. Nie powinny one jednak zastępować porady lekarza ani dietetyka. Jeśli podejrzewasz u siebie problemy zdrowotne lub wiesz o nich, powinieneś skonsultować się z lekarzem, zanim rozpoczniesz jakikolwiek program poprawy zdrowia czy leczenia. Dołożono wszelkich starań, aby informacje zaprezentowane w tej książce były rzetelne i aktualne podczas daty jej publikacji. Wydawca ani autor nie ponoszą żadnej odpowiedzialności za jakiegokolwiek skutki dla zdrowia, mogące wystąpić w wyniku stosowania zaprezentowanych w książce metod.

15-762 Białystok
ul. Antoniuk Fabr. 55/24
85 662 92 67 – redakcja
85 654 78 06 – sekretariat
85 653 13 03 – dział handlowy – hurt
85 654 78 35 – www.vitalni24.pl – detal
strona wydawnictwa: www.wydawnictwovital.pl
Więcej informacji znajdziesz na portalu www.odzywianie24.pl

PRINTED IN POLAND

SPIS TREŚCI

- 6 Przegład roślin według kształtu liścia
8 Przegład roślin według koloru kwiatu
11 Wprowadzenie
12 O książce
13 Najważniejsze zasady
- 15 **50 popularnych dziko rosnących roślin leczniczych według miejsca ich występowania**
- 17 **Łąki i wrzosowiska**
· Krwawnik pospolity 18 · Przywrotnik pospolity 22 · Stokrotka 26 · Wrzoz zwyczajny 30
· Babka lancetowata 36 · Głowienka pospolita 38 · Szałwia łąkowa 42
· Krwiściąg lekarski 46 · Mniszek lekarski 50
- 55 **Pola, ogrody i winnice**
· Kurzyśląd polny 56 · Tasznik pospolity 60 · Skrzyp polny 64
· Rumianek bezpromieniowy 68 · Rumianek pospolity 72 · Nostrzyk 74
· Niezapominajka polna 80 · Fiołek trójbarwny 84
- 89 **Lasy**
· Kasztanowiec pospolity 90 · Czosnek niedźwiedzi 94 · Brzoza brodawkowata 98
· Kasztan jadalny 102 · Przytulia wonna 106 · Świerk pospolity 110 · Miodunka plamista 114
· Dąb szypułkowy 118 · Wierzba biała 122 · Żankiel zwyczajny 126 · Czyściec leśny 130
· Lipa szerokolistna 134
- 139 **Zbocza, brzegi i zarośla**
· Rzepik pospolity 140 · Leszczyna pospolita 144 · Głóg jednoszyjkowy 148
· Sądziec konopiasty 152 · Wiązówka błotna 156 · Bodziszek cuchnący 160
· Dziurawiec zwyczajny 164 · Mak polny 168 · Śliwa tarnina 172 · Róża dzika 176
· Bez czarny 180 · Jarzab pospolity 184 · Żywokost lekarski 188
· Pokrzywa zwyczajna 192 · Kozłek lekarski 196 · Fiołek wonny 200
- 205 **Przydroża i gruzowiska**
· Bylica pospolita 206 · Glistnik jaskółcze ziele 210 · Cykoria podróżnik 214
· Pięciornik gęsi 218 · Podbiał pospolity 222 · Dziewanna wielkokwiatowa 216
- 231 **Ryzyko pomyłki: trujące sobowtóry**
- 245 Przygotowywanie preparatów leczniczych
251 Substancje czynne i ich grupy
256 Tabela okresów zbiorów
260 Glosariusz pojęć medycznych
263 Glosariusz pojęć botanicznych
265 Wykaz źródeł
279 Rejestr wskazań do stosowania
280 Rejestr nazw roślin

PRZEGLĄD ROŚLIN WEDŁUG KSZTAŁTU LIŚCIA

Świerk pospolity,
str. 110

Skrzyp polny,
str. 64

Wrzoz zwyczajny,
str. 30

Krwawnik pospolity,
str. 18

Rumianek bezpromienny,
str. 68

Bodziszek cuchnący,
str. 160

Bylica pospolita,
str. 206

Glistnik jaskótcze
ziele, str. 210

Fiołek trójbarwny,
str. 84

Mak polny,
str. 168

Wierzba biała, str.
122

Babka lancetowata,
str. 34

Czosnek niedźwiedzi,
str. 94

Żywokost lekarski,
str. 188

Dziewanna wielko-
kwiatowa, str. 226

Szałwia łąkowa,
str. 42

Głowienka pospolita,
str. 38

Lipa szerokolistna,
str. 134

Pokrzywa zwyczajna,
str. 192

Czyściec leśny,
str. 130

Przywrotnik pospolity,
str. 22

Kasztanowiec pospolity,
str. 90

Dąb szypułkowy,
str. 118

Mniszek lekarski,
str. 50

Cykoria podróżnik,
str. 214

Rumianek pospolity,
str. 72

Pięciornik gęsi,
str. 218

Kozłek lekarski,
str. 196

Krwiciąg lekarski,
str. 46

Jarząb pospolity,
str. 184

Wiązówka błotna,
str. 156

Rzepik pospolity,
str. 140

Róża dzika,
str. 176

Bez czarny,
str. 180

Nostrzyk,
str. 76

Sadziec konopiasty,
str. 152

Przytulia wonna,
str. 106

Kasztan jadalny,
str. 102

Niezapominajka polna,
str. 80

Kurzyśląd polny,
str. 56

Dziurawiec zwyczajny,
str. 164

Miodunka plamista,
str. 114

Śliwa tarnina,
str. 172

Leszczyna pospolita,
str. 144

Fiołek wonny, str. 200

Podbiał pospolity,
str. 222

Głóg jednoszyjkowy,
str. 148

Brzoza brodawkowata,
str. 98

Żankiel zwyczajny,
str. 126

Tasznik pospolity,
str. 60

Stokrotka,
str. 26

PRZEGLĄD ROŚLIN WEDŁUG KOLORU KWIATU

Lipa szerokolistna,
str. 134

Rzepik pospolity,
str. 140

Dziewanna wielko-
kwiatowa, str. 226

Rumianek bezpromie-
niowy, str. 68

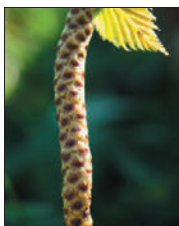
Nostrzyk,
str. 76

Wierzba biała,
str. 122

Leszczyna pospolita,
str. 144

Brzoza brodawkow-
ta, str. 98

Skrzyp polny,
str. 64

Pokrzywa zwyczajna,
str. 192

Przytulia wonna,
str. 106

Kozłek lekarski,
str. 196

Żankiel zwyczajny,
str. 126

Wiązówka błotna,
str. 156

Jarzab pospolity,
str. 184

Bylica pospolita,
str. 206

Sądziec konopiasty,
str. 152

Róża dzika,
str. 176

Wrzós zwyczajny,
str. 30

Boddiszek cuchnący,
str. 160

Mak polny,
str. 168

Miodunka plamista,
str. 114

Szałwia łąkowa,
str. 42

Fiołek wonny,
str. 200

Fiołek trójbarwny,
str. 84

Przywrotnik pospolity,
str. 22

Dziurawiec zwyczajny,
str. 164

Glistnik jaskółcze
ziele, str. 210

Pięciornik gęsi,
str. 218

Mniszek lekarski,
str. 50

Podbiał pospolity,
str. 222

Dąb szypułkowy,
str. 118

Kasztan jadalny,
str. 102

Kasztanowiec pospolity,
str. 90

Babka lancetowata,
str. 34

Tasznik pospolity,
str. 60

Czosnek niedźwiedzi,
str. 94

Bez czarny,
str. 180

Głóg jednoszyjkowy,
str. 148

Śliwa tarnina,
str. 172

Krwawnik pospolity,
str. 18

Stokrotka,
str. 26

Rumianek,
str. 72

Żywokost lekarski,
str. 188

Czyściec leśny,
str. 130

Głowienka pospolita,
str. 38

Krwisąg lekarski,
str. 46

Świerk pospolity,
str. 110

Kurzyśląd polny,
str. 56

Niezapominajka polna,
str. 80

Cykoria podróżnik,
str. 214

WPROWADZENIE

Ziołolecznictwo jest jedną z najstarszych metod terapeutycznych i na całym świecie stanowi fundamentalne dobro kulturowe. Umiejętność rozpoznawania i zbierania roślin leczniczych w wielu miejscach na świecie w dalszym ciągu jest gwarantem zachowania dobrego zdrowia. Także u nas w ostatnim czasie ziołolecznictwo ponownie cieszy się coraz większą popularnością i zajmuje stałe miejsce w medycynie stosowanej.

Dziko rosnące rośliny lecznicze występują wszędzie, wzrastają wokół nas i z nami żyją. Zawierają naturalne mieszanki substancji czynnych, które w całości oddziałują na nasz organizm. Często mają szeroki zakres zastosowania i rzadko kiedy wywołują skutki uboczne lub alergię. Dzięki ogromnym pokładom składników mineralnych i substancji witalnych wyrównują niedobory, pobudzają funkcje życiowe organizmu i co więcej, często wykazują działanie antybakteryjne i przeciwwirusowe. Dziko rosnące rośliny lecznicze to olbrzymi potencjał dla naszego zdrowia. Stale są do naszej dyspozycji i byłoby szkoda, gdybyśmy stracili taki skarb z powodu braku wiedzy na temat roślin występujących w naszym najbliższym otoczeniu.

Celem niniejszej książki jest zatem zachowanie i utrwalenie tej cennej wiedzy na temat dziko rosnących roślin leczniczych. Każda z nich została tutaj opisana na tyle dokładnie, na ile było to tylko możliwe, by ułatwić ich bezbłędną identyfikację. W oparciu o zgromadzoną dokumentację fotograficzną omawiamy cechy charakterystyczne 50 najbardziej popularnych gatunków roślin dziko rosnących wraz z ich niebezpiecznymi sobowtórami. Opisujemy możliwości ich zastosowania w ziołolecznictwie, jak również podajemy kilka przepisów, które warto znać i stosować.

Życzymy miłej lektury i dobrej zabawy na łonie natury w poszukiwaniu roślin.

W imieniu całego zespołu
Steffen G. Fleischhauer

O KSIĄŻCE

Podane w tej książce przepisy i sposoby stosowania ziół nie zastępują wizyty lekarskiej ani indywidualnej porady terapeuty. Wymienione tutaj preparaty lecznicze są przyjmowane wyłącznie na własną odpowiedzialność i należy je dobierać indywidualnie z zachowaniem ostrożności. W razie wątpliwości zasięgnij porady lekarza specjalisty, położnej lub naturopaty. Każde leczenie wymaga wiedzy diagnostycznej, medycznej i tej z zakresu medycyny naturalnej, dotyczy to także samoleczenia.

Pamiętaj, że każdy preparat leczniczy może wywołać działania niepożądane. Roślina lecznicza to coś więcej niż domowa herbata. Każda terapia, czy to w ramach homeopatii, czy fitoterapii, kryje w sobie ryzyko wystąpienia skutków ubocznych. Najpóźniej w chwili, gdy choroba zaczyna wymykać się spod kontroli, czyli bóle i gorączka przybierają na sile zamiast ustępować, należy zaprzestać leczenia na własną rękę i niezwłocznie zasięgnąć porady specjalisty. Zasadniczo, samopomoc jest wykluczona w przypadku grup ryzyka, do których zaliczają się: alergicy, kobiety w ciąży, pacjenci w zaawansowanym stadium chorób serca, nerek, wątroby lub chorób metabolicznych, osoby chore psychicznie i alkoholicy.

Istotne terminy specjalistyczne zostały objaśnione w glosariuszu na stronie 260. Metody przyrządzania mikstur leczniczych zostały opisane w rozdziale „Przygotowywanie preparatów leczniczych” na stronie 245.

Ochrona przyrody i podstawowe zasady dotyczące zbierania roślin dziko rosnących

Do najważniejszych i podstawowych zasad przy zbieraniu dziko rosnących roślin leczniczych zalicza się właściwe rozpoznawanie gatunków oraz szacunek wobec matki natury. Potrzeba czasu i wprawy, by móc wyszukiwać odpowiednie, nadające się do użytku gatunki roślin.

NAJWAŻNIEJSZE ZASADY:

- Zbieraj tylko tyle, ile jesteś w stanie zużyć od razu, chyba że chcesz mieć na zapas.
- Nigdy nie zbieraj roślin będących pod ochroną. W zależności od regionu chronione lub zagrożone mogą być różne gatunki. Zaczepnij informacji w miejscowym urzędzie ds. ochrony przyrody.
- Nigdy nie zbieraj całych roślin. W przypadku roślin występujących pojedynczo zrywa się jedynie ich część. Szczególną uwagę należy zachować przede wszystkim przy wykopywaniu korzeni. W miejscu znalezienia danego gatunku należy pozostawić odpowiednią ilość roślin celem zapewnienia ich dalszego rozwoju. Zbieraj wyłącznie te części rośliny, które możesz przetworzyć.
- Nigdy nie zbieraj roślin znajdujących się na obszarach objętych ochroną.

OSPRZĘT ZALECANY PRZY ZBIERANIU ROŚLIN:

- Nożyczki, nóż i łopatką.
- Ewentualnie szkło powiększające, by móc lepiej rozpoznać cechy charakterystyczne danego gatunku.
- Koszyki i torebki papierowe do transportu roślin (stabilny kosz chroni roślinę przed zgnieceniem w czasie transportu; papierowe torebki z kolei chronią ją przed uschnięciem. Jeżeli zostawisz ją nieosłoniętą, szybko utraci swoje cenne składniki. Torebki plastikowe dobrze sprawdzą się w czasie deszczu, w przeciwnym razie wzrost temperatury powoduje przyspieszony rozkład roślin).
- Rękawiczki do zebrania roślin kłujących lub drażniących skórę.

50 POPULARNYCH DZIKO ROSNĄCYCH ROŚLIN LECZNICZYCH WEDŁUG MIEJSC ICH WYSTĘPOWANIA

ŁĄKI I WRZOSOWISKA

KRWAWNIK POSPOLITY

Wszechmogący

Achillea millefolium agg.

Roślina wieloletnia | 0,7 m | maj–październik | barwa biała do lekko różowej

MIEJSCE WYSTĘPOWANIA

Krwawnik pospolity występuje na łąkach i pastwiskach, trawnikach, jak również na polach oraz przydrożach.

SKŁADNIKI

Olejek eteryczny (geraniol, linalol, kamfora, cyneol, azulen), alkaloidy (achilleina), składniki mineralne (Si, Fe, Mn, Zn, Pb, Cu, Cr, Ni, Co, Mo, Be), substancje goryczkowe, flawony (apigenina, luteolina, rutyna), terpeny (achillina), kumaryna, kwasy fenolokarbonowe, betaina.

CZĘŚĆ ROŚLINY DO WYKORZYSTANIA

Na krótko przed kwitnieniem.

CZAS ZBIORU

Lipiec–sierpień.

DZIAŁANIE LECZNICZE

Dzięki połączeniu dużych ilości garbnika z olejkami eterycznymi zawierającym azulen krwawnik pospolity zaliczany jest do najskuteczniejszych roślin leczniczych spośród całej flory w leczeniu ran. Wykazuje silne działanie przeciwkrwotoczne, przeciwzapalne, bakteriobójcze i przeciwgrzybicze. Przyspiesza gojenie ran i dlatego stosuje się go na wszelkiego rodzaju rany, w szczególności na te silnie krwawiące. Stosowanie zewnętrzne obejmuje rozległe otarcia, rany cięte i krwawienia hemoroidów, wewnętrznie zaś przy krwotokach w wyniku upadków z dużej wysokości, krwawieniach wywołanych stanem zapalnym układu pokarmowego, jak również krwawieniach w okresie menopauzy i z mięśniaków. Z uwagi na to, że jest to skuteczna roślina lecznicza dla kobiet, zakres jej zastosowania sięga od leczenia ran poporodowych (razem z dziurawcem zwyczajnym), przez dolegliwości vegetatywne miednicy mniejszej, obejmujące napięcia i skurcze, aż po leczenie bólów menstruacyjnych (bolesne miesiączki), wykazując działanie rozkurczowe i łagodzące ból. Preparaty na bazie krwawnika pospolitego wielokrotnie potwierdziły swoje działanie przeciwbólowe. Dzięki działaniu ściągającemu kompresy z krwawnika łagodzą bóle wywołane rozszerzonymi żyłami i hemoroidami w okresie ciąży. Płukanki do jamy ustnej z mocnego wywaru roślinnego pomagają w stanach zapalnych dziąseł, nie tylko w czasie ciąży. W odniesieniu do układu pokarmowego krwawnik wykazuje działanie nie tylko przeciwkrwotoczne

w razie ostrych lub przewlekłych stanów zapalnych, ale również przeciwwzdęciowe, rozkurczowe i ochronne dla wątroby (hepatoprotekcyjne); w medycynie ludowej stosuje się wilgotne, ciepłe okłady na wątrobę w razie ostrych i przewlekłych dolegliwości tego narządu, którym towarzyszy uczucie pełności i utrzymujący się ucisk. Jak wynika z najnowszych badań, krwawnik pospolity wykazuje silne właściwości ochronne (radioprotekcyjne) komórek tkankowych i limfocytów w przypadku promieniowania jonizującego; przed badaniem RTG oraz w czasie trwania radioterapii zaleca się picie herbatki z krwawnika pospolitego.

PRZECIWSKAZANIA

Nie stosuj krwawnika pospolitego zarówno zewnętrznie, jak i wewnętrznie w razie stwierdzonej alergii na rośliny astrowate. Nie zbieraj roślin z zanieczyszczonych gleb oraz z obszarów o wysokim zanieczyszczeniu powietrza (okolice autostrady itd.), ponieważ intensywnie wchłaniają one mikroskładniki z gleby i powietrza, w szczególności miedź i ołów.

ZASTOSOWANIE W DOMOWEJ APTECZCE

Krwawnik pospolity można stosować w formie wyciągu roślinnego na bazie alkoholu i dodawać do mieszanek w kroplach. W celu przygotowania naparów, kąpeli nasiadawych przy dolegliwościach jamy brzusznej, okładów i kompresów ususz świeże zioło i przechowuj w szczelnie zamkniętym pojemniku, a uzyskasz lotne olejki eteryczne.

PRZEPIS: KĄPIEL NASIADOWA NA HEMOROIDY

Po (krwawiących) urazach hemoroidów, wypryskach odbytu lub pęknięciach błony śluzowej odbytu

- 30 g krwawnika pospolitego
- 1 owoc kasztanowca pospolitego, łuskany i posiekany (strona 90)
- 20 g liści leszczyny (strona 144)
- 10 ml srebra kolloidalnego (apteka)

Zagotuj ziele, liście i kasztany w 2,5 l wody, gotuj przez 10 minut, a następnie ostudź do temperatury ciała, przelej do miski i wymieszaj ze srebrem kolloidalnym.

ŹRÓDŁA

Hajhashemi et al. 2016, Hänsel et al. 2013a, Jenabi/Fereidoony 2015, Mazandarani et al. 2007 i 2015, Shahani et al. 2015, Wolfenstein 2013, Yaesh et al. 2006.

Okrywy koszyczków mają na dole wąskie okrywolistki.

Pąki kwiatowe pojawiają się w maju.

Owoc: spłaszczona nieowłosiona niełupka.

Kwiaty: koszyczki zebrane w baldachogrono na szczycie pędu.

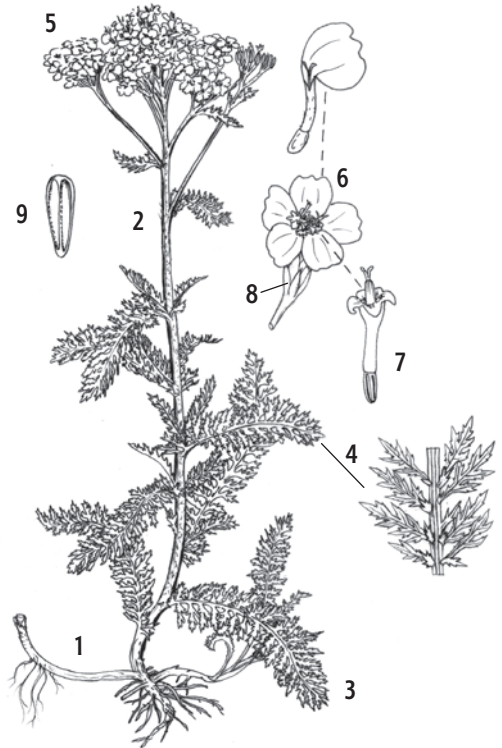
Łodygi wzniesione, omszałe, podłużnie bruzdowane.

Roślina rozmnaża się poprzez kłącza.

Liście podwójnie lub potrójnie pierzastosieczne, słabo owłosione na górnej i bardziej owłosione na dolnej powierzchni.

1. Roślina rozmnaża się za pomocą pełzających rozłogów, z których wyrastają nowe pędy.
2. Łodygi wzniesione i omszałe.
3. Liście podwójnie lub potrójnie pierzastosieczne.
4. Łodygi gęsto ulistnione, mają co najmniej 10 pierzastosiecznych liści.
5. Kwiatostanem jest baldachogrono składające się z małych koszyczków.
6. W koszyczku brzeżne kwiaty są języczkowate, nitkowate, białe lub różowoczerwone.
7. Środkowe kwiaty koszyczka są rurkowate, białe lub żółtobiałe.
8. Okrywa koszyczka składa się z omszonych, zielonych okrywolistików.
9. Owoce krwawnika pospolitego – niełupki – nie mają puchu służącego do wiatrosiewności.

REJESTR WSKAZAŃ DO STOSOWANIA

- Alergie 19, 27, 39, 251, 253
Angina, patrz bóle gardła 103, 135, 141, 185, 227
Arterioskleroza 157
Astma 111, 197
Atopowe zapalenie skóry, patrz wysypki skórne 27, 57, 85, 99, 119
Biegunka 23, 47, 69, 91, 119, 141, 173, 185, 219
Bóle 19, 27, 31, 57, 73, 81, 85, 91, 123, 177, 189, 219
Bóle brzucha 69,
Bóle gardła 103, 135, 141, 161, 185, 227
Bóle głowy 107, 169, 181, 197, 201,
Bóle pleców 111, 169,
Chrypka 35, 115, 181, 185, 201, 227
Ciemienucha 85
Ciśnienie tętnicze podwyższone/niskie, patrz hipertonia/
hipotonia 23, 31, 95, 111, 149, 173, 201, 223
Cukrzyca 39, 177
Czyrak 107
Depresyjny nastrój 81, 165
Dna moczanowa 31, 99, 157, 161, 193
Dolegliwości klimakteryjne 47, 61, 207
Dolegliwości menstruacyjne 19, 23, 47, 61, 73, 123, 169, 207, 219
Dolegliwości sercowe 149, 197
Dolegliwości układu trawiennego 73, 141, 207, 215
Dolegliwości wątrobowe 19, 51, 153, 189, 207, 211, 215, 223
Dolegliwości zatok przynosowych 111, 173, 201
Egzema 99, 107, 119, 177, 201
Gorączka 73, 99, 111, 115, 123, 135, 157, 173, 185
Grzybica pochwy 23, 219
Grzybica skóry 119
Grzyby jelitowe 95, 123, 141
Hipertonia 111
Hipotonia 173
Infekcja grzybicza, patrz grzybica jelit, skóry, pochwy 23, 95, 119, 123, 219, 141
Infekcje grypowe, patrz przeziębienia 23, 39, 115, 119, 153, 157, 185
Jelito drażliwe 141
Kamica nerkowa 99
Kaszel 35, 43, 73, 103, 115, 181, 201, 223, 227
Katar 35, 111, 181
Krwinki 27, 127, 189
Kuracja oczyszczająca, patrz kuracja wiosenna 23, 51, 193
Kuracja wiosenna 99
Leczenie ran 19, 73, 107, 131, 189, 227
Lumbago 165
Łuszczyca 85,
Migreny 107, 123
Moczenie nocne 65
Naciągnięcie 149, 245
Nerwowość 107
Nietolerancja histaminy 47, 207
Niewydolność żylna 77
Nocne poty 135, 173
Obrzęk 47, 65, 77, 91, 131, 169, 189, 248
Obrzęk limfatyczny 77
Odciski 211
Odleżyny 165
Opryszczka wargowa 161
Pęknięcie/nacięcie krocza 119
Pielęgnacja blizn 161, 201
Pieluszkowe zapalenie skóry 65, 201
Pleśniawki 23
Pocenie się stóp 65, 110, 135, 207
Podrażnienie oczu 73
Poparzenia 35, 85, 107, 165
Powiększenie węzłów chłonnych 81
Poziom lipidów we krwi, podwyższone 47, 95, 99, 149, 215
Problemy z prostatą 193
Profilaktyka przeciwzakrzepowa 107, 157
Przepływ limfy 77, 81, 95
Przeziębienie 35, 43, 73, 103, 111, 115, 135, 157, 181, 223
Rekonwalescencja 51, 81
Reumatyzm 35, 157, 177, 193
Skurcze 19, 73, 169, 197, 219
Spadek koncentracji 197
Stłuczenia 27, 127
Szczeliny odbytu 119
Szkorbut 219

Szumy uszne 95
 Środki odstraszające owady 69
 Świąd 23, 35, 67, 85, 119, 177, 193, 219
 Trądzik 23, 27, 73, 85
 Ukąszenia owadów 35, 193, 207
 Ukąszenie meduzy 193
 Uplawy 219
 Wrzody 131, 145, 157, 156, 189
 Wyczerpanie, patrz zespół przewlekłego zmęczenia 149
 Wyprysk przewodu słuchowego 227
 Wysypki skórne 27, 57, 85, 99, 119
 Wzmocnienie odporności 115, 173, 185
 Zaburzenia lękowe 197
 Zaburzenia snu 197
 Zaburzenia układu krążenia 107, 111, 149, 173, 193, 223
 Zakażenie drożdżakami Candida 123
 Zakażenie helicobacter 73
 Zapalenie dziąseł 19, 173
 Zapalenie oskrzeli 73, 103, 111, 115, 181, 197
 Zapalenie pęcherza moczowego 31, 51, 65, 99, 119, 131, 161, 193
 Zapalenie śluzówki jamy ustnej 39, 115, 135, 223, 246
 Zapalenie ucha 103, 181, 185, 215
 Zapalenie zatok przynosowych, patrz katar 173, 201
 Zawroty głowy 149, 201
 Zespół cieśni kanału nadgarstka 73
 Zespół napięcia przedmiesiączkowego PMS 197
 Zespół przewlekłego zmęczenia 153, 173
 Zgaga 157
 Złamania kości 65
 Zmiażdżenie żeber 81
 Znamiono naczynekowe 27
 Zwichnięcie 27, 123, 189
 Żylaki 145, 223

REJESTR NAZW ROŚLIN

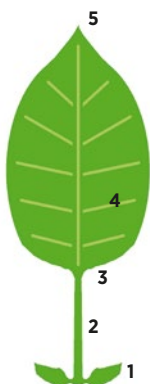
Pisownia została zaczerpnięta z aktualnego nazewnictwa Federalnej Agencji Ochrony Przyrody dostępnego na stronie internetowej www.floraweb.de. Tam znajdziesz również informacje na temat autorów nazw. W przypadku kilku nazw roślin w nawiasie podano obowiązujące, oficjalne oznaczenie.

Achillea millefolium agg. 18
Aesculus hippocastanum 90
Agrimonia eupatoria 140
Alchemilla vulgaris agg. 22
Allium ursinum 94
Anagallis arvensis 56
Artemisia vulgaris 206
Arum maculatum 232
 Babka lancetowata) 34
Bellis perennis 26
Betula pendula 98
 Bez czarny 180
 Bez hebd 242
 Bodziszek cuchnący 160
 Brzoza brodawkowata 98
 Bylica pospolita 206
Calluna vulgaris 30
Capsella bursa-pastoris 60
Castanea sativa 102
Chelidonium majus 210
Cichorium intybus 214
Colchicum autumnale 234
Convallaria majalis 236
Corylus avellane 144
Crataegus monogyna 148
 Cykoria podróżnik 214
 Czosnek niedźwiedzi 94
 Czyściec leśny 130
 Dąb szypułkowy 118
Digitalis purpurea 238
 Dziewanna wielkokwiatowa 226
 Dziurawiec zwyczajny 164
Equisetum arvense 64
Equisetum palustre 240
Eupatorium cannabinum 152
Filipendula ulmaria 156
 Fiołek trójbarwny
 Fiołek trójbarwny 84

Fiołek wonny 200
Galium odoratum 106
Geranium robertianum 160
Glistnik jaskółcze ziele 210
Głownienka pospolita 38
Głóg jednoszyjkowy 148
Hypericum perforatum 164
Jarząb pospolity 184
Kasztan jadalny 102
Kasztanowiec pospolity 90
Konwalia majowa 236
Kozłek lekarski 196
Krwawnik pospolity
Krwiściąg lekarski 46
Kurzyśląd polny 56
Leszczyna pospolita 144
Lipa szerokolistna 134
Mak polny 168
Matricaria chamomilla (matricaria recutita) 72
Matricaria discoidea 68
Matricaria recutita 72
Melilotus officinalis 76
Miodunka płamista 114
Mniszek lekarski 50
Myosotis arvensis 80
Naparstnica purpurowa 238
Niezapominajka polna 80
Nostrzyk 76
Obrazki płamiste 232
Papaver rhoeas 168
Picea abies 110
Pięciornik gęsi 218
Plantago lanceolate 34
Podbiał pospolity 222
Pokrzywa 192
Potentilla anserina 218
Prunella vulgaris 38
Prunus spinosa 172
Przytulnia wonna 106
Przywrotnik pospolity 22
Pulmonaria officinalis 114
Quercus robur 118
Rosa canina 176
Róża dzika 176
Rumianek bezpromieniowy 68
Rumianek pospolity 72
Rzepik pospolity 140
Sadziec konopiasty 152
Salix alba 122
Salvia pratensis 42
Sambucus ebulus 242
Sambucus nigra 180
Sanguisorba officinalis 46
Sanicula europea 126
Skrzyp błotny 240
Skrzyp polny 64
Sorbus aucuparia 184
Stachys sylvatica 130
Stokrotka 26
Symphytum officinale agg. 188
Szałwia łąkowa 42
Śliwa tarnina 172
Świerk pospolity 110
Taraxacum officinale agg. (*taraxacum* sectio *ruderalia*) 50
Tasznik pospolity 60
Tilia platyphyllos 134
Tussilago farfara 222
Urtica dioica 192
Valeriana officinalis agg. 196
Verbascum densiflorum 226
Viola odorata 200
Viola tricolor agg. 84
Wiązówka błotna 156
Wierzba biała 122
Wrzos zwyczajny 30
Zimowit jesienny 234
Żankiel zwyczajny 126
Żywokost lekarski 188

Ważne pojęcia botaniczne

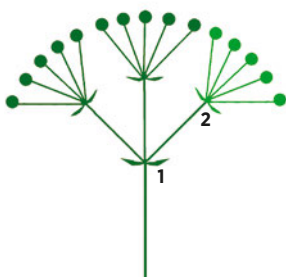
Liść

1. Przylistki
2. Ogonek liściowy
3. Podstawa liścia
4. Unerwienie liścia
5. Szczyt liścia

Liść potrójnie pierzastozłożony

- Upierzenie I rzędu
- Upierzenie II rzędu
- Upierzenie III rzędu

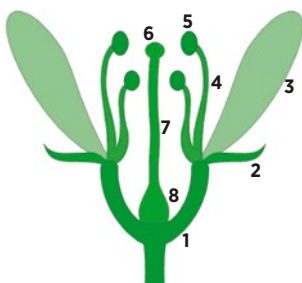

Kwiatostan: baldach złożony

- Osie boczne I rzędu
- Osie boczne II rzędu

Liście przykwiatowe – podsadki

1. Pokrywy
2. Pokrywki

Kwiat

1. Dno kwiatoWE
2. Działki kielicha, kielich kwiatoWy lub kielich
3. Płatki korony, korona kwiatoWa, korona lub ogólnie najczęściej płatki kwiatoWe
4. Nitka pręcika
5. Pylnik (4 i 5 razem tworzą: pręcik)
6. Znamię słupka
7. Słupek
8. Zalążnia słupka

Dziko rosnące rośliny lecznicze występują wszędzie i rosną wokół nas. Zawierają naturalne mieszanki substancji czynnych, które oddziałują na organizm człowieka. Dzięki bogactwu składników mineralnych i witalnych wyrównują ich niedobory, pobudzają funkcje życiowe organizmu i co więcej, wykazują działanie antybakteryjne i przeciwwirusowe. Dziko rosnące rośliny lecznicze mają olbrzymi potencjał dla zdrowia. Stale są do naszej dyspozycji i sam możesz je zdobyć. Pomoże Ci w tym wiedza zawarta w tym poradniku na temat roślin występujących w najbliższym otoczeniu.

Szczegółowe informacje i ilustracje roślin pomogą Ci:

- * utrwalić cenną wiedzę na temat dziko rosnących roślin i ich leczniczych właściwości,
- * rozpoznać 50 jadalnych roślin dziko rosnących,
- * odróżnić rośliny jadalne od trujących i prawidłowo je identyfikować,
- * sporządzić herbaty, susze, nalewki, tynktury i inne specyfiki lecznicze na podstawie przepisów uwzględniających rośliny, które warto znać i stosować, aby cieszyć się zdrowiem.

Rośliny lecznicze, które warto mieć w domu

Patroni:

